

HRVATSKO FILOZOFSKO DRUŠTVO

**ODSJEK ZA FILOZOFIJU
FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U SPLITU**

Simpozij

**IV. MEDITERANSKI
KORIJENI FILOZOFIJE**

**25.–27. ožujka 2010.
Narodni trg – Pjaca, Split**

Organizacijski odbor

Prof. dr. sc. Mislav Kukoč, predsjednik
Ljudevit Hanžek, tajnik
Mira Matijević, poslovna voditeljica
Prof. dr. sc. Pavo Barišić
Prof. dr. sc. Dunja Jutronić
Prof. dr. sc. Luka Tomašević
Doc. dr. sc. Borislav Dadić
Doc. dr. sc. Hrvoje Relja
Dr. sc. Tonći Kokić
Marita Brčić, prof.

Organizatori

Hrvatsko filozofsko društvo
Odsjek za filozofiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Simpozij se organizira uz potporu

Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu
Sveučilišta u Splitu
Poglavarstva grada Splita
Hrvatske turističke zajednice
Turističke zajednice grada Splita

Sadržaj

<i>Mislav Kukoč</i> , Uvod: IV. Mediteranski korijeni filozofije	5
Program simpozija	9
Sažeci izlaganja	17
Adresar sudionika	61

Uvod

IV. MEDITERANSKI KORIJENI FILOZOFIJE

Mislav Kukoč

Predsjednik Organizacijskog odbora simpozija

Mediteran je kolijevka zapadno-europske filozofije i znanosti koja, zajedno s mediteranskim naslijeđem hebrejsko-kršćanske religijske tradicije udara temelje zapadno-europske kulture i civilizacije. Zapadna filozofija i znanost započinju svoj povijesni razvoj početkom 6. st. pr. Kr. na istočnoj obali Mediterana, u maloazijskim grčkim kolonijama Miletu i Efezu, te obližnjim otocima, potom se širi do Eleje i Sicilije da bi svoj vrhunac postigla u Ateni, jednom od središta antičkog Mediterana. Daljnji razvoj antičke filozofije, od helenizma do srednjovjekovne epohe, preko novih središta filozofske misli Aleksandrije i Rima također je sudbinski vezan za Mediteran. Stvaranje, sukobljavanje i međusobno prožimanje mediteranskih kultura, specifični mediteranski multikulturalizam dao je bitno obilježje daljnjem razvoju filozofije Zapada. Na drugoj strani, grčka antika, helenističko-rimsko naslijeđe, Bizant, orijentalne arapske tradicije, uz pečat nove islamske religije presudno oblikuju i islamsko-arapsku srednjovjekovnu filozofiju, kulturu i civilizaciju. Bizantinci su grčku filozofiju prenijeli Arapima, a oni, posredstvom križarskih ratova, preko svojih vodećih filozofa – Avicene, Averoesa, Ibn Halduna – vratili Europi u njoj već zaboravljeno naslijeđe Aristotelove filozofije.

To su samo neke od početnih premisa i napatuka za tematiziranje sadržaja simpozija *Mediteranski korijeni filozofije*. Dakako ne i jedini. Sljedeći aspekt koji ulazi u tematski okvir simpozija odnosi se na utemeljenje hrvatske filozofije, koja se, kako u svojim početcima, tako i u najsajnijim vrhuncima, korijeni u mediteranskom dijelu svojega višeregionalnoga kulturnog identiteta. Počam od Hermana Dalmatina, preko Marka Marulića, pa do Matije Vlačića Ilirika, Frane Petrića i Ruđera Boškovića, da spomenemo samo najznamenitija imena.

Treći sklop što ulazi u okvir teme simpozija odnosi se na filozofsko ali i interdisciplinarno promišljanje specifičnosti mediteranskog multikulturalnog prostora koji je iznjedrio aktualne međucivilizacijske napetosti koje prijete globalnim sukobom civilizacija, ali otvaraju i mogućnosti dijaloga i pomirenja. S tim u svezi otvaraju se pitanja, teme i problemi koji se promišljaju na ovome simpoziju:

- Utječu li mediteranski korijeni filozofije na nastanak i razvoj suvremene filozofije Mediterana?;
- Filozofsko promišljanje mediteranskog multikulturalizma;
- Poticaji mediteranske filozofije za utemeljenje globalnog *ethosa* kao pretpostavke međucivilizacijskog dijaloga;
- Filozofija Mediterana kao globalizacijska paradigma.

Hrvatsko filozofsko društvo i Odsjek za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu organiziraju međunarodni filozofski i interdisciplinarni simpozij *IV. Mediteranski korijeni filozofije*, od 25. do 27. ožujka, i ove godine u Splitu, u prekrasnom renesansnom zdanju Stare gradske vijećnice koje, kao ogledni primjerak mediteranske kulturne baštine, savršeno korespondira s duhom i svrhom simpozija.

O tematskoj relevantnosti *Mediteranskih korijena filozofije*, koju već četvrtu godinu zaredom navedenim riječima obrazlažemo, kao i o uspješnom etabliranju simpozija na filozofskoj karti Hrvatske i Mediterana, svjedoči i zamjetan interes uglednih filozofa i znanstvenika iz raznih dijelova Hrvatske, kao i iz inozemstva: Belgije, Bosne i Hercegovine, Makedonije i Srbije.

Odabrana priopćenja se kreću u širokom spektru razglabanja brojnih aspekata predstavljene teme simpozija; od filozofijskog i kulturološkog problematiziranja pojma Mediterana, do predstavljanja velikana svjetske i hrvatske filozofske misli mediteranskih korijena u širokom rasponu od antike, Srednjeg vijeka i renesanse, do suvremenosti. Interdisciplinarni karakter simpozija predstavljen je i priopćenjima koja pokrivaju područja kulturologije, religiologije, lingvistike, pjesništva, estetike, povijesti, ekonomije i moderne fizike. Ove godine će po prvi put simpozij biti otvoren plenarnim izlaganjem koje će održati Predrag Matvejević, vodeći svjetski stručnjak za kulturu Mediterana, čiji je *Mediteranski brevijar* preveden na više od dvadeset jezika. Tema predavanja korespondira s njegovom sjajnom novom knjigom *Kruh naš* koju ćemo predstaviti prvoga dana simpozija. Kako u Matvejevićevom uvodnom izlaganju tako i u više priopćenja,

naglašuje se specifični fenomen mediteranskog interkulturalizma; odnos, dijalog i paralele različitih kulturnih, civilizacijskih, filozofskih i religijskih sastavnica osebujnog multikulturalnog mediteranskog duha.

Prethodno je već objavljen tematski blok s *I. Mediteranskih korijena filozofije* u časopisu *Filozofska istraživanja* u broju 107 (3/2007), kao i opsežan zbornik *Filozofija Mediterana*, u izdanju Hrvatskog filozofskog društva i Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta u Splitu, s izborom s *I. i II. Mediteranskih korijena filozofije*, koji je bio predstavljen prošle godine. Na ovome simpoziju predstavljamo novi broj *Filozofskih istraživanja*, 116 (4/2009), s izborom radova s *III. Mediteranskih korijena filozofije*, objavljenim u tematskom bloku »Filozofija Mediterana – od antike do suvremenosti«.

Već tri ugledne edicije objavljenih radova neprijeporno potvrđuju da naš simpozij ostavlja zamjetan materijalni i duhovni trag, kako u Hrvatskoj, tako i u široj regiji. Vjerujemo da smo na dobrom putu i da će se odjeci sljedećih *Mediteranskih korijena filozofije* postupno širiti čitavim Mediteranom.

PROGRAM SIMPOZIJA

ČETVRTAK, 25. ožujka 2010.

09.00–09.30 **Otvaranje skupa i pozdravne riječi**

Mislav Kukoč, predsjednik Organizacijskog odbora

Lino Veljak, predsjednik Hrvatskog filozofskog društva

Marko Trogrlić, dekan Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu

Ivan Pavić, rektor Sveučilišta u Splitu

Željko Kerum, gradonačelnik grada Splita

Ivica Martinović, ravnatelj Instituta za filozofiju

09.30–10.00 *Plenarno izlaganje: Predrag Matvejević* (Zagreb/Rim):
Kruh svjetovni i sveti na Mediteranu

10.00–10.15 **Lino Veljak** (Zagreb): Hrvatski Jadran kao prostor filozofskih i interdisciplinarnih susreta

10.15–10.30 **Pavo Barišić** (Split): Mediteranski izvori republikanizma: Kakvu pouku iz ideje *polisa* i *res publica* može izvući Europska Unija?

10.30–10.45 **Igor Čatić, Maja Rujnić-Sokele** (Zagreb): Globalizacija u Mediteranu

10.45–11.15 Rasprava

11.15–11.30 *Stanka za kavu*

11.30–11.45 **Željko Kaluđerović** (Novi Sad): *Arche* pravde u antičkoj Grčkoj

11.45–12.00 **Mislav Kukoč** (Split): Je li Faros ustrojen prema Platonovoj zamisli?

12.00–12.15 **Dževad Drino** (Zenica): Meteki, peregrini, forensi – stranci u mediteranskim gradovima

- 12.15–12.30 **Darko Polšek** (Zagreb): Aktualnost Toynbeejeve koncepcije nastanka i propasti civilizacije. Jedan test na primjeru kretske kulture
- 12.30–12.45 **Željko Škuljević** (Zenica): Mediteranske družice
- 12.45–13.15 Rasprava
- 13.15–15.00 *Stanka za ručak*
- 15.00–15.15 **Josip Ćirić, Ruža Kovačević** (Zadar): Strah od Prometeja – što još baštinimo od magijskog mišljenja?
- 15.15–15.30 **Ivan Andrijanić** (Zagreb): Monizam u filozofiji novoplatonizma i vedānte
- 15.30–15.45 **Goran Kardaš** (Zagreb): Buddhistička »rekonstrukcija« pironizma: suspenzija suda/vjerovanja (*epoché*) i praznina (*śūnyatā*) kao nedogmatske (soteriološke) prakse
- 15.45–16.00 **Ivan Dodlek** (Zagreb): Aristotelovo određenje tragičnoga
- 16.00–16.15 **Ankica Valenta** (Zagreb): Klasifikacija znanosti od A do Z: od Aristotela do znanosti današnjeg vremena
- 16.15–16.45 Rasprava
- 16.45–17.00 *Stanka za kavu*
- 17.00–17.15 **Heda Festini** (Rijeka): Skalić (1534.–1575.) i znanost
- 17.15–17.30 **Stjepan Špoljarić** (Zagreb): Pripadnost Frane Petrića tradiciji pjesničke teologije i alegoreze
- 17.30–17.45 **Krešimir Čvrljak** (Zagreb): Konventualac, filozof, teolog i polihistor Matija Frkić iz Krka (1583.–1669.): »Anaksagora je bio budući otac mudrih atičkoga sveučilišta«
- 17.45–18.00 **Jevgenij Paščenko** (Zagreb): Hrvatski slavizam i Juraj Križanić
- 18.00–18.15 **Tomislav Petković** (Zagreb): Prijedlog simpozija o 300. obljetnici rođenja J. R. Boškovića u 2011. godini: Boškovićevo mišljenje prirode i suvremena fizika elementarnih čestica

18.15–18.30 **Hrvoje Relja** (Split): *Cognitio exercita* kao polazište metafizičke antropologije Miljenka Belića

18.30–19.00 Rasprava

19.00–19.15 *Stanka*

19.15–20.00 Predstavljanje knjige *Kruh naš* Predraga Matvejevića (VBZ, Zagreb 2009.)

Predstavljajući: Joško Božanić, Ivan Grubišić, Mislav Kučko i autor

20.00 *Svečana večera*

Restoran *Central*

PETAK, 26. ožujka 2010.

09.00–09.15 **Aleksandra Golubović** (Rijeka): Otvorena pitanja epistemologije religije

09.15–09.30 **Nenad Vertovšek** (Zadar): Na putu od mitova prema filozofiji: staroegipatska tumačenja i pitanja o smislu života i smrti

09.30–09.45 **Maja Poljak** (Zadar): Odnos vjere i razuma u filozofskoj misli Klementa Aleksandrijskog

09.45–10.00 **Dejan Donev** (Kumanovo): Prosvjetiteljstvo sv. Kirila i sv. Metodija kao kulturni i etički zadatak

10.00–10.15 **Danijel Tolvajčić** (Zagreb): Teologijski ne-realizam u filozofiji religije: Don Cupitt

10.15–10.30 **Josip Mužić** (Split): Solovjevljevo razumijevanje mira i njegova razvoja

10.30–11.00 Rasprava

11.00–11.15 *Stanka za kavu*

- 11.15–11.30 **Katarina Dalmatin** (Split): Grytzko Mascioni: Svijet stare Grčke kao intimni orijentir i ogledalo naše epohe
- 11.30–11.45 **Dalibor Lovrić** (Split): Estetika i anti-estetika post-historije
- 11.45–12.00 **Vani Roščić** (Zadar): Odabrana pitanja suvremene talijanske estetike
- 12.00–12.15 **Snježan Hasnaš** (Zagreb): Jamesonova *Italija*
- 12.15–12.30 **Livia Pavletić** (Zagreb): Ideja glazbe u okrilju filozofije Mediterana
- 12.30–13.00 Rasprava
- 13.00–15.00 *Stanka za ručak*
- 15.00–15.15 **Sead Alić** (Zagreb): Medij jezika
- 15.15–15.30 **Bruno Ćurko** (Zagreb): Filozofija za djecu i Mediteran
- 15.30–15.45 **Spahija Kozlić** (Zenica): Umijeće Mediterana. *Arete téchnê* i kibernetika
- 15.45–16.00 **Dafne Vidanec** (Zagreb): Krautova kritika temeljnih postavki Aristotelove koncepcije čovjeka kao društvenoga bića
- 16.00–16.15 **Tihomir Radić** (Split): Kritika krematistike u duhu agore
- 16.15–16.45 Rasprava
- 16.45–17.00 *Stanka za kavu*
- 17.00–17.15 **Marko Vučetić** (Zadar): Egzistencijalni značaj transcendentala
- 17.15–17.30 **Natalija Bonić** (Leuven): Vremenitost kao ključna pretpostavka mišljenja i djelovanja
- 17.30–17.45 **Katarina Rukavina** (Opatija/Rijeka): Prilog o pojmu »okularocentrizma«
- 17.45–18.00 **Ivan Zelić** (Mravince): Vrednovanje napretka u povijesti logike i J. M. Bocheński

18.00–18.15 **Tonći Kokić** (Split): Teorije postanka prvog života

18.15–19.15 *Rasprava i zatvaranje simpozija*

19.15–19.45 *Predstavljanje knjiga i časopisa*

Predstavljanje broja časopisa *Filozofska istraživanja* 116
(4/2009)

Predstavljajući: Pavo Barišić i Mislav Kukoč

Predstavljanje knjige *Estetička misao Luigija Pareysona*
Vani Roščić (HFD, Zagreb 2010.)

Predstavljajući: Lino Veljak

20.00 *Večera*

SUBOTA, 27. ožujka 2010.

09.00–15.30 *Izlet na Visovac*

SAŽECI IZLAGANJA

SEAD ALIĆ

Centar za filozofiju medija, Zagreb

Medij jezika

Prvi pokušaji ljudske spoznaje istovremeno su i upoznavanje s medijem te spoznaje – jezikom.

Starogrčki filozofi, propitujući što je nešto i u čemu prebivaju razlike među stvarima, dolaze do spoznaje da mogu imati i odrednicu u jeziku koja se odnosi na ono što je zajedničko mnogim stvarima, koja upućuje na sve njih. Od imenovanja jezik svojom imanentnom logikom vodi do traganja za onim zajedničkim i onim različitim. Riječ korištena za više stvari konstituira svojevrsnu stvarnost koja se odnosi na tih »više stvari«. Ponavljanje onih riječi jezika koje se odnose na više stvari (put prema općemu) kreira u našoj svijesti prostore za razumijevanje općenitosti.

Platon bilježi usmene razgovore. Njegovi su dijalozi traganja za odgovorima o fenomenima kao što su *dobro, pravednost, duša, lijepo...* Istovremeno, ti su dijalozi krunski svjedok lutanja misli u i kroz medij jezika: ono nepoznato istražuje se onim što je i samo nepoznato – jezikom.

Razumijevanje svijeta kojemu je u temelju PISMO uzdiglo se do apstrakcije *Jednoga*. Bog se, govore pisma, objavio svijetu. Ono Jedno koje je neizrecivo, nedokučivo, ono koje je iznad svih riječi – emanacijom dokazuje svoju nedodirljivost. Različite su mu hijerarhije dale različita imena. Mišljenja izvan hijerarhija u tim imenima vide samo ljudske oznake za ishodišta piramidalnog sustava jezika.

Objaviti se svijetu moglo bi također značiti i obznaniti se u svakom djeliću veličanstvene cjeline, u gramatici reda i povezanosti, u rukopisu koji se prepoznaje u svakom dašku vjetra. U knjizi u koju se svi upisujemo i iz koje se svi brišemo.

U tvrdnji da je Bog umro sadržana je samo činjenica da je u čovjeku počela odumirati riječ kojom se čovjek približavao ili mu se činilo da se približava veličanstvenosti postojećega oličenom u njenom Tvorcu. Jer, kada umre riječ, onda je to znak da se u ljudskom mišljenju ta riječ razotkrila kao sredstvo, kao instrument, posrednik, medij – da je izgubila auru, uvjerljivost. Istovremeno, naznaka je to da će mišljenje ići dalje. Metafora umiranja Boga mediološkog je karaktera. Ona više govori o čovjeku i njegovim medijima nego o Bogu.

IVAN ANDRIJANIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Monizam u filozofiji novoplatonizma i vedānte

Novoplatonizam i indijska brahmanistička filozofija vedānte izraziti su predstavnici monističke filozofije. Dok je u središtu novoplatonističke metafizike Jedno (τὸ ἕν), u središtu se vedāntskoga nauka o prvom počelu nalazi *brahman*, u upanišadima određen kao jedan bez drugoga.

U referatu ću predstaviti različite metode tumačenja odnosa jedinstvenoga prvog počela i empirijske mnogostrukosti koje su razvijene u tim dvjema školama. S jedne ću strane razmotriti primjere iz Proklova tumačenja Plotinova nauka, čiji je nauk o Jednom bitno utemeljen u platonističkoj i novopitagorejskoj tradiciji, dok ću s druge strane razmotriti primjer Šaṅkarina tumačenja *Bṛhadāraṇyaka-upaniṣadi* kao i neka starija vedāntska monistička učenja koja se u tom tekstu kritiziraju.

Pri tome će na vidjelo izaći iznimna dovrtljivost predstavnika obiju škola pri rješavanju temeljnoga problema monističke metafizike dok će se s druge strane vidjeti i značajne razlike u shvaćanju jedinstva kao i razlike u metodologiji njegova dokazivanja.

PAVO BARIŠIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

**Mediteranski izvori republikanizma:
Kakvu pouku iz ideje *polis*a i *res publica* može izvući
Europska Unija?**

U sjećanju na antički polis i republiku od početka novoga vijeka do danas razvija se ideja republikanizma koja svjedoči o traženju slobode u životu zajednice i sudjelovanju građana u zajedničkim poslovima. Za razliku od promatranja države kao pukoga aparata uprave i vlasti povijesno pamćenje oblika života u zajednici kao što su *polis* i *res publica* pokušava obnoviti prostor javnih poslova u kojemu su građani nositelji vlastite slobode i odgovornosti.

O crt dva klasična antička promišljanja zajednice kao *polis*a i *republike*, u Aristotela i Cicerona, otvara pitanje koliko je njihovo značenje u suvremeno doba globalizacije. Što model poistovjećenja građana s malom političkom zajednicom polisom u Aristotela može poručiti u doba izgradnje današnjih megalopolisa zasnovanih na znanstveno-tehničkom ovladavanju svijeta života? Kako može Ciceronov uzor *res publica*, proširen do svjetskoga imperija, pridonijeti razumijevanju globalnih pokušaja ovladavanja »velikim prostorima« (*Grossraum*, Carl Schmitt)? Suvremeno europsko nastojanje oblikovanja »velikoga prostora« u političkoj zajednici Europske Unije ima zacijelo poteškoća s republikanskim određenjem građana, njihovim identitetom i građanskim krepostima. Što može Europska Unija u svojoj krizi, ne samo financijskoj i globalnoj, nego i ustavnoj i krizi identiteta, preuzeti kao pouku iz klasičnih ideja *polis*a i *res publica*?

NATALIJA BONIĆ

Institut za filozofiju, Katoličko sveučilište, Leuven, Belgija

Vremenitost kao ključna pretpostavka mišljenja i djelovanja

Sudeći po još uvijek žučnim raspravama o Heideggerovom pristajanju uz ideologiju nacionalsocijalizma, jasno je da ova tema postaje nezaobilazna za svako buduće bavljenje Heideggerovom filozofijom. Mada se rasprave često svode na *utvrđivanje* »istine« o Heideggerovom političkom djelovanju, sve su učestaliji i pokušaji da se razumiju formalno-ontologijske pretpostavke na kojima ono počiva. Glavne smjernice takvog razumijevanja postavio je Löwith, ukazujući na Heideggerov pojam vremenitosti kao temelj problema. U skladu s tim smjericama, namjera ovog referata je istražiti narav i ulogu vremenitosti kod Heideggera, uz osobiti osvrt na pojam budućnosti kao izvornu odrednicu vremenitosti. Heideggerovo privilegiranje budućnosti kao »krajnjeg horizonta« vremenitosti pokazat će se ključnim za razumijevanje ne samo Heideggerove političke »zablude« već i Heideggerovog naknadnog preispitivanja biti vremena u duhu predsokratovskih mislilaca. Uvidi koje Heidegger stječe djelomično se poklapaju sa Löwithovom tvrdnjom da se bit vremenitosti, kao temeljne funkcije svakog mišljenja, mora tražiti u predkršćanskom ili *ranokršćanskom* poimanju vremena. Takvo poimanje vremena, koje ne privilegira niti sadašnjost (poput *Jetzt-zeit*) niti budućnost, susreće se i u kasnim radovima Michela Henrya, kao i srodnim pokušajima (Benjamin, Deleuze) radikalne preobrazbe formalnih pretpostavki mišljenja i djelovanja.

IGOR ČATIĆ, MAJA RUJNIĆ-SOKELE

Fakultet strojarstva i brodogradnje, Sveučilište u Zagrebu

Globalizacija u Mediteranu

Razvijen je novi pristup prastarj pojavi novog imena – globalizacija. Materijalna i informacijska globalizacija započinje pred više od 2,5 milijuna godina. Pri raščlambi globalizacije razmatra se šest pojava: informacija, energija, tvar, prostor, vrijeme i ciljevi. Ciljeve su uvijek određivali moćni. Prostor je uvijek poznati svijet. Primjer širenja informacijske globalizacije iz Mediterana je širenje rimskog prava ili grčke filozofije. Posebna pozornost bit će posvećena materijalnoj globalizaciji – organiziranju gozbi u području Mediterana.

Konventualac, filozof, teolog i polihistor

Matija Frkić iz Krka (1583.–1669.):

»Anaksagora je bio budući otac mudrih atičkoga sveučilišta«

Umjesto uobičajenog manje ili više iscrpnog proemijalnog predgovora za svoj voluminozni traktat *De caelesti substantia et eius ortu, ac motu in sententia Anaxagorae philosophi celeberrimi* (Venetiis, 1646.), Matija Frkić je s pozicije prvenstveno teologa profilirao lik predsokratovca Anaksagore Klazomenjanina prozvanog Um. Primjetno je da Frkić u svom propitivanju osebnog Anaksagorinog lika hodi razvidno izvornom linijom promišljanja, pri čemu je dominantna Frkićeva izrazito moralno-teološka recepcija Anaksagore. Frkićev nagib prema takvoj recepciji bitan je i odredben za njegov upravo takav odabir pisanja o Anaksagori, što je uostalom i naglasio u prvim recima Anaksagorina životopisa (»Inter multos autem viros praecellentissimos delegi Anaxagoram...«). Posvema je naime razvidno da je poganin Anaksagora mnogo čime iz svoga života udivljavao teologa i filozofa Frkića. Na osobit način ga se doimala ćudoredna os toga Klazomenjanina, njegova doktrinarna, a posebice, uvjetno rečeno, teološka oporuka. Antika, patristika, medijevalistika i renesansa upravo odjekuju imenom Anaksagore. Uočljivo je da je hrvatski skotistički prvak diljem Europe 17. st. temeljit poznavatelj standardne klasične literature o Anaksagori, pritom zapaženo prilažući i vlastite referencije od kojih neke ne nalazimo, primjerice, kod Hermanna Dielsa u njegovim *Predsokratovcima*. Anaksagora je kod Frkića pod jakim povećalom, a zgodimice pod sitnozorem gotovo analitičkog psihografskog promatranja. Zamjetno je Frkićevo prilaganje novih spoznaja u pitanjima Anaksagorinog monoteizma. Iznimno je za nas ovdje značajno što Frkića možemo svrstati među tolike hrvatske i europske postrenesansne protreptičke autore, kad je u pitanju Anaksagora. Potiče, naime, na pribiranje filozofske baštine tog izuzetnog duha da se protumači i skrbno na njoj poradi i svrhu očuvanja, oko čega je svojski i sâm uznastojao, te prinio za Anaksagorina mnijenja ono što tek treba razraditi. Sebe u svemu tome smatra samo iskrom (*Fuerim ego scintilla*), dok drugi u svojoj predanosti najuzvišenijim znanostima trebaju prinijeti topnički barut (*pulvis tormentarius*) i potpaliti. Vlastitim očitovanjima doprinijet će jasnoći, razlozima potaknuti, a svojim odgovorima na Anaksagorina zakučasta pitanja dodatno i tako još sigurnije zajamčiti očuvanje Klazomenjaninove filozofske baštine.

JOSIP ĆIRIĆ¹, RUŽA KOVAČEVIĆ²

¹Odjel za knjižničarstvo, Sveučilište u Zadru

²Gradska televizija Zadar

Strah od Prometeja – što još baštinimo od magijskog mišljenja?

Razumijevanje djelovanja znanosti kao društvenog, metodološkog i psihološkog sustava nikada nije bila aktualnija. Tehnološke promjene odvijaju se tolikom brzinom da se unutar jedne ljudske generacije može smjestiti nekoliko tehnoloških. Autori polaze od ideje mita o Prometeju i Frankensteinu kao paradigmatom izražaju straha od tehnologije i indikatora što se krivo razumije u znanosti. Pozivajući se na spoznaje iz kognitivne i socijalne psihologije, te kliničke prakse, autori će pokazati gdje se u promišljanju znanosti može naići na magijsko mišljenje, kognitivna ograničenja, psihopatologiju, koje je mjesto iluzije kontrole, te će upozoriti na neke nekonzistentne filozofske koncepcije proizašle iz suočavanja norme i empirije.

BRUNO ĆURKO

Institut za filozofiju, Zagreb

Filozofija za djecu i Mediteran

Filozofija za djecu razvila se u anglosaksonskom svijetu, a najproširenija je upravo u anglosaksonskim i skandinavskim zemljama. Prvi »službeni« kurikulum *Filozofije za djecu* osmislili su Matthew Lipman i Ann Sharp. Neupitan je veliki utjecaj filozofije odgoja John Deweya, napose njegova teorija o reflektivnom mišljenju, na Lipmanov program. Ipak, filozofija za djecu svoje korijene vuče s Mediterana, točnije iz antičke Grčke. *Sokratski dijalog* je jedan od najutjecajnih načina diskusije u programima filozofije za djecu, ali i sam grčki duh kritičkog i argumentiranog raspravljanja jest bit ovakvih programa, naravno prilagođen dječjem uzrastu. Filozofija za djecu, potaknuta grčkom filozofijom, prošla je kroz inicijaciju američko-pragmatističke filozofije i vraća se na Mediteran u raznim oblicima. Jedan dio programā koji postoje u mediteranskim zemljama striktno je vezan za tzv. Lipmanov program – *Community of Inquiry*. Drugi programi razvijaju se dijelom na temeljnim Lipmanovim idejama (iako se slobodno može reći Deweyevim ili Sokratovim idejama). Ti programi su originalni pristup u filozofskom dijalogu s djecom svih uzrasta. U radu ću kratko analizirati takve projekte u mediteranskim zemljama, od talijanskog »Reggio Emilia approach«, preko brojnih inicijativa u Izraelu, Španjolskoj, Portugalu, Hrvatskoj i ostalim zemalja Mediterana.

KATARINA DALMATIN

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Grytzko Mascioni: svijet stare Grčke kao intimni orijentir i ogledalo naše epohe

Grytzko Mascioni (1936.–2003.), talijansko-švicarski pjesnik, romanopisac, esejist i kulturni djelatnik, značajan dio svog književnog opusa napisao je nadahnut mitovima i povijesnim ličnostima stare Grčke kao i ideološkim, kulturnim i društvenim kontekstom koji ih je iznjedrio. Njegov grecistički opus sastoji se od ukupno pet knjiga – tri romana-eseja (*Apolonova noć*, *Sokratova koža* i *Sapfo s Lezbosa*) i dvije sinteze (*Grčko zrcalo* i *More besmrtnika*). Kao antidogmatičar klonio se tzv. jakog subjekta te je u povratku grčkim korijenima europske misli i egzistencijalističkoj viziji književnog izraza vidio izlaz pred totalizirajućim ideološkim sistemima i površnom političkom retorikom koja je '68. preplavila Europu. U *Apolonovoj noći* kompleksna i paradoksalna figura Apolona čija se literarna rekonstrukcija ustanovljuje u autobiografskom kontekstu na tematskoj i formalnoj razini teksta očituje izrazitu protusistemsku nastrojenost na tragu hermeneutičke i fragmentarističke filozofije Horkheimera i Adorna. *Dijalektika prosvjetiteljstva* uvelike je odredila tematski i idejni horizont *Grčkog zrcala* ali se njezini odjeci pronalaze i u Mascionijevom najvažnijem romanu *Puck* čija se radnja pretežno odvija u ratom zahvaćenoj Hrvatskoj. Snažan osjećaj iskorijenjenosti i nepripadanja jednoj državi, narodu, društvenom sloju ili političkoj opciji u Mascionijevom opusu nadomjestila je usamljena i beskompromisna potraga za općeuropskim kulturnim i civilizacijskim korijenima. Svoju intimnu domovinu Mascioni ne traži na zemljopisnoj karti današnje Europe koliko u njenom kolektivnom sjećanju koje ga dovodi do Stare Grčke i njenih slobodnih polisa kao središnjeg ideala. Pritom treba svakako naglasiti njegov odmak od prevladavajućeg akademskog diskursa u kojem se grčka kultura promatra isključivo u kontekstu svog vremena. U predgovoru *Grčkog zrcala* ističe se njena neprocjenjiva važnost za ukupni razvoj europske misli te se u nastavku teksta najavljuje prožimanje suvremenih i starogrčkih pogleda na vječno otvorena filozofska, etička, estetska i politološka pitanja. U tom se tekstu kritički propituju brojni suvremeni mitovi poput prosvjetiteljske ideje kontinuiranog civilizacijskog napretka, glorificiranje tehničke kulture i masovnog društva te se analiziraju opasnosti od gubljenja kulturnog identiteta u sve povezanijem, globaliziranom svi-

jetu. Kao što govori sâm naslov, grčki preklasični svijet Mascioniju predstavlja orijentacijski model na temelju kojeg se procjenjuje naša epoha ali istovremeno nikada ne prestaje biti i svojevrsnim ogledalom unutar kojeg pripovjedački subjekt traži svoj vlastiti odraz. Na taj način se ostvaruje zanimljivo isprepletanje autobiografskog i esejističko-znanstvenog diskursa koji predstavlja poetičku konstantu svih Mascionijevih proznih tekstova.

IVAN DODLEK

Zagreb

Aristotelovo određenje tragičnoga

Budući da Platon u *Državi* smatra da su pjesnici tragičari imitatori i da su zato trostruko udaljeni od istine, zanimat će nas koliko Aristotelovo određenje onog tragičnog zapravo ima za cilj voditi do istine o čovjeku. Aristotel u *Poetici* daje određenje tragedije kao »oponašanje ozbiljne i cjelovite radnje primjerene veličine ukrašenim govorom i to svakom od vrsta ukrašavanja napose u odgovarajućim dijelovima tragedije. Oponašanje se vrši ljudskim djelanjem, a ne naracijom i ono sažaljenjem i strahom postiže očišćenje (*catharsis*) takvih osjećaja« (VI, 24). Dok se Platon zalagao za isključenje tragedije iz svoje idealne države zato što je tragedija pogubna za hrabrost i trezvenost, Aristotel u svojem shvaćanju tragičnoga upućuje na sasvim suprotno djelovanje, a to je da tragedija pobuđivanjem doživljava ganutosti i užasa i sa svojom *catharsis* čisti od prigušenih emocija, daje ugodno olakšanje i vodi prema trezvenosti. U tom kontekstu razradit će se Aristotelovo određenje tragičnoga kao put prema trezvenosti, hrabrosti i pročišćenju.

DEJAN DONEV

Euro College – Fakultet biznis administracije, Kumanovo, Makedonija

Prosvjetiteljstvo sv. Kirila i sv. Metodija kao kulturni i etički zadatak

Najznačajnija dužnost ljudima je njihovo učenje, sebeuzdizanje i davanje pomoć drugima kako bi se i oni uzdigli, obrazovali i osposobili za čovjekovanje. Otuda, podučavanje i odgajanje ljudi je sveta stvar koja se imenuje jednim od najljepših imena – *prosvjetiteljstvo*. To nije samo najviši kulturni, već prije svega etički zadatak!

Mnogi od etičara su učitelji, prosvjetitelji, svetinje poučnog slova i djela. Između njih se posebno ističu sveti Kiril Solunski (poznatiji kao Konstantin Filozof), kao i sveti Metodij, čija djela su bila prihvaćena ne samo kao jezička inovacija i kulturna dobrobit već i kao etička vrlina i moralni zavjet. Oni nisu bili samo prosto učitelji nepismenih već su stremili uzdizanju ljudi – onima koji su bili na rubu civilizacije da im otkriju tajne duha i uma; neprilagođenima da im pomognu da se prisposobe i osposobe; neukima da im omoguće da se opismene i saznaju tajne života. To rade pravi učitelji-prosvjetitelji, dok im se narod zahvaljuje za ove božanstvene pridobitke.

DŽEVAD DRINO

Pravni fakultet, Univerzitet u Zenici, Bosna i Hercegovina

Meteki, peregrini, forensi – stranci u mediteranskim gradovima

Stranci u mediteranskim gradovima – grčkim polisima, gradovima Rimске imperije ili istočnojadranskim gradovima srednovjekovlja – od prvih pojava kao ratnih zarobljenika i robova do stalnih naseljenika udomaćenih među stanovnicima-habitatorima, postupno postaju neizostavni činitelji socijalnog miljea svakog mediteranskog grada. Od nekadašnjih neukih Barbara, naseljavanjem i udomljavanjem u mediteranski *civitas*, uvelike doprinose ekonomskoj moći ali i intelektualnom životu grada, varirajući u svom statusu od netrpeljivosti i mogućnosti izгона, do prihvaćanja u religijske obrede i društvene strukture, te konačne mogućnosti dodjele građanskih prava i statusa Građanina.

Položaj stranaca u starim grčkim polisima varirao je od Sparte, u kojoj se u redovitim vremenskim razmacima primjenjivao izgon stranaca (*ksenelasiai*), do izražene trpeljivosti Atene, dok je u Rimu car Karakala 212. g. (*Constitutio Antoniana*) dodijelio pravo građanstva svim slobodnim stanovnicima Imperije. Hrvatsko rano srednjovjekovlje, nakon običajnopравnih normi, postupno donosi pisane zakone kojima regulira položaj stranaca, a koji se kasnije regulira statutima primorskih gradova u kojima je nerijetko na čelu uprave upravo stranac.

U radu se analizira društveni i pravni status meteka u grčkim polisima, peregrina Rimskog carstva, kao i stranaca ranog srednjovjekovlja istočnojadranskog grada u doba izraženog političkog i pravnog partikularizma, posebno kao nosilaca novih ideja progressa na Mediteranu i njegovom zaletu.

HEDA FESTINI

Rijeka

Skalić (1534.–1575.) i znanost

Skalićev *Epistemon* (znalac, poznavatelj) u protestantskoj verziji (Basel, 1559.) i u katoličkoj verziji (Köln, 1571.), no bez većih razlika, predstavlja unatoč objedama za kompilaciju i plagijat primjer renesansne filozofije znanosti.

- Znanosti su još uvijek u sklopu filozofije, no on ih pokušava razvrstati ipak drugačije od tradicije: vrhunac pregleda sačinjava teologija, ali ona koja nije u dosegu ljudskog uma (averoističko načelo dvostruke istine, isto kao Pomponazzi). Ljudski um doseže kao vrhunac simboličku filozofiju (kabalističko i alegorijsko tumačenje Svetog pisma).
- Napušta se averoističko-aristotelovsko shvaćanje znanosti kao izvjesnog znanja preko magije i kabale (Pico della Mirandola i Telesio) te Telesijevo naturalizma koji je bio podloga Galilejevom pojmu znanosti. Skalićev put, iako sinkretistički (tipično za renesansu), uključuje jedno i drugo u traženju slabije verzije znanja.
- Skalićeva osebnost – znanost kao dokazni postupak i iskustvo, znanost kao umijeće, vještina nije koristoljubiva, ali je korisna za čovjekov dobar život (put F. Bacona).

ALEKSANDRA GOLUBOVIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci

Otvorena pitanja epistemologije religije

Hrvatska je država u kojoj se većina stanovništva deklarira kao kršćani. Postavlja se pitanje na čemu temelje svoju odluku za Boga ili na kojim temeljima počiva njihova odluka za vjeru, tj. vjerovanje u Boga? Koja je razlika između vjere i vjerovanja? Koju ulogu ima religiozno iskustvo? Na koji način se formira vjerovanje u Boga? Je li vjera, odnosno vjerovanje u Boga, utemeljeno na tradicionalnim vrijednostima zapadne Europe ili na odluci pojedinca? Je li racionalno vjerovati u Boga? Koje opravdanje, dokaz ili jamstvo pojedinac ima za svoje vjerovanje? Zašto kada je riječ o interpretaciji vjere, odnosno vjerovanja u Boga, dolazi do konfuzije (već na razini upotrebe ključnih termina – ‘vjera’ i ‘vjerovanje’)? U ovom izlaganju želimo izložiti temeljne sadržaje epistemologije religije, pokušati utvrditi razloge zbog kojih nastaje konfuzija te predložiti moguća rješenja.

SNJEŽAN HASNAŠ

Zagreb

Jamesonova Italija

U svojoj knjizi *Dijalektika prosvjetiteljstva*, u poglavlju »Kulturna industrija«, Max Horkheimer i Theodor Adorno teorijski se poigravaju s toponimom vrlo opipljivih kulturnih, društvenih, državnih i političkih odrednica – s Italijom. Konkretno, »ne nudi se Italija, nego očiglednost da ona postoji«. Dakako, riječ je o ozbiljenju kritike reprezentacije u osvit postmoderne intervencije u tkivo filozofije, kulture, kritike – teorije uopće. Ova kritika reprezentacije poigrava se s poznatim mediteranskim toponimom kao ideološkim sadržajem kulture i njenim obratom u doba krize i dijalektike prosvjetiteljstva. Tema izlaganja je kritička intervencija u tekst Fredrica Jamesona *The Existence of Italy (Postojanje Italije)* koja se pojavljuje kao propitivanje zalaska postmodernog doba. Neke ključne sastavnice tog teksta kojima ću se baviti u izlaganju kritika su reprezentacije i propitivanje posljedičnih ishodišta te teorijske situacije koja, koristeći metafilmski diskurs i povijesnost reprezentacije, povlači granicu između postojećeg i nepostojećeg.

ŽELJKO KALUĐEROVIĆ

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija

Arche pravde u antičkoj Grčkoj

Autor u radu razmatra prve naznake relacije ideje pravde i ideje ekvivalencije, koja se pojavljuje kod Homera. Pripadnici rodovske aristokracije su željeli uspostaviti adekvatan razmjer između zasluga koje su smatrali da imaju za zajednicu i prava koja su im na osnovu tih zasluga pripadala. Oni su uspostavljanje te proporcije ponekad obavljali na grub i nasilan način, diktirajući i namećući pravila ponašanja, što je potom omogućilo da se konstatira da je princip »moć je pravo« bio centralni za grčko poimanje δίκη, i da Homer potvrđuje svoje prihvaćanje ovoga načela u oba svoja epa. *Dike* kod Homera pokazuje i svoju drugu ključnu karakteristiku – korelativnost – jer se stalno odnosi na dvije strane (ἀμφοτέρως) koje su u sporu, uz čestu asistenciju *agore*. Ovome treba dodati i posebno mjesto koje ima Zeus, posredstvom kojeg Heleni trebaju shvatiti da je pravda neophodna za razrješenje njihovih sukoba. Kao najviši zastupnik pravde uopće, Zeus kažnjava one čija djela nisu u suglasnosti s pravdom, što ukazuje Ahejcima da trebaju formirati zajednicu koja je utemeljena na pravdi, a ta zajednica je *polis*.

**Buddhistička »rekonstrukcija« pironizma:
suspenzija suda/vjerovanja (*epoché*) i praznina (*śūnyatā*)
kao nedogmatske (soteriološke) prakse**

Prikaz pironizma Seksta Empirika (*Osnove pironizma*) i mimo nedostataka historijskih referenci pokazuje začuđujuće podudarnosti na planu filozofske metode i izvedbe između pironizma i »skeptičkih« tradicija drevne Indije, prije svega buddhizma, koje su se oblikovale svakako prije Pironova vremena (4. st. pr. Kr.). Među mnogobrojnim podudarnim točkama usporedbe, u ovome ću se izlaganju ograničiti na »kolosalni paradoks« (Schopenhauer) pironizma, naime da je suspenzija suda/vjerovanja, itd. (*epoché*) jedna soteriološka (praktična) metoda (»strategija življenja«), a u užem, »teorijskom« smislu, dekonstrukcija svih konstruktivističkih odnosno (puko) teorijskih (dogmatskih) (pro)pozicija, koja »nenadano« može pobuditi ostvarenje ideala pironizma (*ataraxia*, »obestrašćenost«). Na buddhističkoj je strani ta praksa daleko sustavnije i cjelovitije razrađena i svoj je (radikalni) izraz ostvarila u buddhističkoj školi mādhyaṃika: »Praznina (*śūnyatā*) je poništenje/’povlačenje’ (*niḥsaraṇa*) svih (dogmatskih) gledišta/nazora/vjerovanja (*dr̥ṣṭi*)« (Nāgārjuna). Metodologijsko (»logičko«) oruđe dekonstrukcije svih sustava vjerovanja je u obje tradicije identično – *reductio ad absurdum* (sanskrt. *prasaṅga*) koje sustavno iznosi na vidjelo unutarnja proturječja ili »neželjene implikacije« svih dogmatskih (pro)pozicija. U nastavku ću pokušati pokazati da je pironovsko »pasivno« odgovaranje pojavnostima (*phainomenon*, *pragmata*) koje »preostaje« nakon suspenzije suda i »dekonstrukcije« svih (dogmatskih ili jednostranih) vjerovanja istoznačno buddhističkom naizgled paradoksalnom »nepristajućem« (*an-upādāna*, *isosthenia*) suočavanju i »bavljenju« s fenomenima iskustva onako »kako (nam) se pokazuju«.

SPAHIJA KOZLIĆ

Pravni fakultet, Univerzitet u Zenici, Bosna i Hercegovina

Umijeće Mediterana

Arete téchnê i kibernetika

Namjera ovog rada je, u najkraćem, iznova pokušati ukazati na jedno od fundamentalnih pitanja suvremenog svijeta, a to je: zbog čega su tehnika i znanost danas isključivi prostori »deponiranja« razumijevanja cjeline svijeta? Odgovor na ovo pitanje istovremeno upućuje na okvir mogućih interpretacija *humanuma* u tekućem stoljeću, stoljeću koje, sudeći prema otvaranju nove dimenzije društvenosti u vidu virtualnih odnosa (koje omogućava World Wide Web), arhivira svako pitanje usmjereno k teorijskoj fleksibilnosti i prije nego li ono ima bilo kakvu šansu.

S onu stranu samosažalijevanja i jadikovanja, stida od spekulativnog, time i tehnohulnog umovanja, te tehničke očaranosti veličinama, koja je od novovjekovlja prisutna u različitim vidovima pozitivizma, filozofija pred sobom ima zadatak koji je danas teži samom činjenicom da je 20. stoljeće na jedan presudan način preusmjerilo tehničku vještinu ovladavanja prirodom na prostor širokog spektra društvenih odnosa. Ilustracijâ ovakvih kibernetičkih intencija društvenog kretanja na kraju 20. i početkom 21. stoljeća uistinu je puno.

Time prostor takozvanih ljudskih stvari, oličenih prije svega u starogrčkom *téchnê*, *logoi* i *dia-logos*, sve više postaje carstvo slučaja. U tom krugu suvremena tehnika, nudeći nove proizvode, drži tenzije očaranosti svijetom ali i čovjeka gotovo nepovratno gura u samootuđenje. Doba znanosti, kako se najčešće naziva suvremena tehnička i kibernetička ekspanzija, karakterizira s jedne strane vladavina nad prirodom koja se kvalitativno razlikuje od ranijih doba time što stvara novu situaciju, situaciju u kojoj *téchnê* više nije aristotelovska mogućnost oblikovanja koju priroda ostavlja otvorenim, nego se radi o uspostavljanju jedne umjetne stvarnosti nasuprot prirodnoj; i s druge, mitologizacija nauke koja je očito potaknuta tehnokratskom nepromišljenošću u vidu dogmatskih teorija o društvu znanja.

MISLAV KUKOČ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Je li Faros ustrojen prema Platonovoj zamisli?

Osnovni motiv Platonove filozofije je praktičko-politički: poboljšanje političkog poretka i zasnivanje najbolje države. To je Platon učestalo naglašavao ne samo u svojim filozofskim spisima nego i u praktičkim postupcima, o čemu ekstenzivno izvješćuje u autobiografskom *VII. pismu*: sva tri njegova putovanja na Siciliju motivirana su isključivo nakanom usavršavanja političkog poretka u Sirakuzi – civilizacijsko-tehnološki najnaprednijem grčkom polisu toga vremena, ali ogrezlog u porocima moralno problematične tiranske vlasti. Upravo u vrijeme prvog Platonova boravka na sirakuškom dvoru Dionizija Starijeg kolonisti iz Parosa s Egejskog mora doplove na Hvar. Domorodačko pučanstvo im se suprotstavi i pozove upomoć ilirsku braću s kopna. Grčki doseljenici obrate se Dioniziju Sirakuškom i on na Hvar pošalje flotu koja porazi Ilire. Nakon toga izgrade Faros – prvi grčki polis na ovim prostorima. U svojim *Zakonima* Platon daje precizne naputke kako izgraditi i ustrojiti Magneziju – novi polis na otoku Kreti. Jesu li te Platonove zamisli korištene i pri istodobnom ustroju Farosa na Hvaru?

DALIBOR LOVRIĆ

Umjetnička akademija, Sveučilište u Splitu

Estetika i anti-estetika post-historije

Hegel je držao da je najviši poziv umjetnosti, u njezinu zavodilačkom klasičnom umijeću, stvar davne (ali i novije) prošlosti. Umjetnost je za nas izgubila životnost i dodir s istinom time što je transferirana u ideje. Svrha izlaganja je pokazati da je Hegel estetičke koncepcije doveo u opasnu blizinu anti-estetičkih zamisli post-historije, a ideji lijepog podario značenje koje je, s modernističkog gledišta – posve bljutavo. Time je naznačio povijesni sraz između estetika koje se koncentriraju na vizualne efekte i ugodu te kritičkih ili političkih svrha anti-estetika, kojeg po svemu sudeći nije moguće pomiriti. Je li istina da je kraj umjetnosti u njezinoj post-historijskom razvoju prije svega stvar rastakanja polja umjetnosti ili je riječ o umjetnosti novih mogućnosti – umjetnosti najuočljivije zagonetke bitka, koja će bez zazora na svakom stupnju svog budućeg razvoja postavljati uvijek isto pitanje: Zašto je Brillo kutija, u sobnotoplom okruženju galerije Stable umjetničko djelo, a ona s police supermarketu naprosto nije?

PREDRAG MATVEJEVIĆ

Zagreb, Sveučilište La Sapienza, Rim, Italija

Kruh, svjetovni i sveti na Mediteranu

Povijest Mediterana obilježena je poviješću kruha – vjere, carstva i njihove sudbine s njim su povezane. Kruh naš, svagdanji i vječni, tema je antropologije, teologije, sociologije i filozofije. Valja joj prići s različitih stajališta, raspravljati o njoj s različitih polazišta.

JOSIP MUŽIĆ

Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Splitu

Solovjevljevo razumijevanje mira i njegova razvoja

Mir kao takav je nužan za napredak i sâm opstanak čovjeka i stoga se s pravom drži opće priznatom vrijednošću koju treba štiti i promicati. Njime se bavio Solovjev već prije više od sto godina ne zadovoljavajući se samo time da ukaže na važnost mira nego ozbiljno promišljajući njegovo značenje i smisao. Shvaćanje mira se po njemu sustavno razvija u vremenu kroz dvije glavne etape. Prva etapa je u sadašnjosti, gdje imamo umjereni, pragmatični i humanistički pacifizam, a druga etapa, koja nas čeka u budućnosti, donosi radikalni, idealistički i religiozni pacifizam. U oba slučaja potrebno je trezveno prepoznavanje i rasuđivanje kako polazišta i idejnih ishodišta tako i implikacija i ciljeva. To na kraju omogućava autoru da dođe do sagledavanja cjelovitog i pravog značenja mira kao i njegovih zloupotreba. U svemu tome Solovjev se otkriva kao originalni i slobodni mislitelj koji ne drži do političke ispravnosti i čiji su zaključci kako aktualni tako i izuzetno poticajni za osobno određivanje.

JEVGENIJ PAŠČENKO

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Hrvatski slavizam i Juraj Križanić

Slavizam predstavlja snažan, dinamičan fenomen posebice karakterističan za hrvatski kulturno-povijesni prostor, predočen skoro u svim kulturnim regijama i razdobljima hrvatske povijesti. Za razliku od drugih naroda, ta osobina konstantno je izražena kod Hrvata od Srednjeg vijeka i razvija se nadalje kroz renesansnu kulturu, posebice je očigledna u baroku. Kao da ima u svojoj genezi neku možda mitološku predodžbu koja je mogla proizlaziti iz kolektivne memorije o nekom arhaičkom zajedništvu Slavena, hrvatski se slavizam – kao mitologem – prenosi u kulturu, poprimajući u različitim epohama svoje stilske izražaje. Posebice se dinamično motiv slavenstva razvijao u baroknoj kulturi zbog dramatičnih okolnosti u kojima se formirala svijest hrvatskog čovjeka 17. stoljeća.

Prebivajući u zoni sudara uzajamno suprotnih pojava religijske, etničke, političke, militantne prirode, podvrgnut osjećanju ugroženosti, taj čovjek se neminovno suočavao s neophodnošću traganja za moćnim braniteljem, što je cjelovito bila tipična osobina čovjeka baroknoga doba. Hrvatski intelektualac, stvaratelj se obraćao mitu-utopiji o slavenstvu kao spasu. Osim toga, neprestano je bio aktualiziran problem državnosti, neophodnost traganja za formama i rješenjima neovisnosti. Sve to je stimuliralo formiranje individualnosti sa snažno izraženim patriotizmom; vodilo je pojavi intelektualca koji je rješenje bitnih nacionalnih problema vidio između ostalog i u slavenstvu.

Višim izražajem hrvatskog baroknog slavizma na individualnoj razini bio je Juraj Križanić. U osmišljanju djelatnosti tog hrvatskog humanista, glede poimanja slavenstva, poseban značaj predstavlja kontekst – povijesni što se tiče geneze slavenske ideje kod Hrvata. Međutim, u suvremeno Križanićevo doba, hrvatski je slavizam imao određene paralele u drugim kulturama, gdje je ukrajinsko društvo 17. stoljeća možda najbliže hrvatskim traganjima najprije u apologiji mitske vizije slavenskih odnosa.

LIVIA PAVLETIĆ

Centar za filozofiju medija, Zagreb

Ideja glazbe u okrilju filozofije Mediterana

Glazba kao najapstraktnija od svih umjetnosti, a uz to i prostirujuća isključivo kroz vrijeme, zauzima bitno mjesto u filozofiji Mediterana. Od Platona koji joj dalje temeljno mjesto u odmjeravanju egzistencije, Aristotela koji naglašava njezin harmonijski aspekt, sv. Augustina za kojega je ona put k Bogu te Plotina koji glazbi daje božanske atribute, svi ti autori kasnije će utjecati na cjelokupnu europsku estetičku filozofsku misao, a posebno na Hegela (zlatno doba »grčke umjetnosti«) i Nietzschea (dionizijski i apolonski put), kao i na mnoge glazbene praktičare, odnosno, skladatelje.

Komparativni će pregled dati samo osnovne naznake važnosti glazbe u filozofskoj misli, ove još nedovoljno istražene teme.

TOMISLAV PETKOVIĆ

Zavod za primijenjenu fiziku, Fakultet elektrotehnike i računarstva,
Sveučilište u Zagrebu

Prijedlog simpozija o 300. obljetnici rođenja J. R. Boškovića u 2011. godini: Boškovićevo mišljenje prirode i suvremena fizika elementarnih čestica

Razvojem fizike čestica i kozmologije na tragu Standardnog modela, napose u pokušajima njegova proširenja u sveobuhvatniju teoriju prirodnih djelovanja na sve većim energijama na početku 21. stoljeća, mijenjaju se temeljito i naši pogledi na *Ruđera Josipa Boškovića* (1711.–1787.) i njegove doprinose u atomistici i slici elementarnih čestica (točaka). Tko se uoči 2011., kada pada 300. obljetnica Boškovićevog rođenja, treba baviti Boškovićevim radom, mišljenjem i životom? Najefikasniji bi bili aktivni istraživači (teoretičari i/ili eksperimentalci u fizici, filozofi, teolozi...), a ne samo povjesničari znanosti. Poznati *Dani Frane Petrića* (Cres, 20. jubilarni simpozij 2011.) ili *Mediterranski korijeni filozofije* (5. simpozij, Split, ožujak 2011.) najbolje su prigode za međunarodnu validaciju Boškovićevega mišljenja i djela u filozofiji i fizici. *Heisenberg* je prigodno veličao Boškovića, a *I. Supek* je vrlo zapaženo tumačio povijesno-znanstveno i književno Boškovićevo djelo i život. Dobar zalet se dogodio 1990-ih godina u jakoj obnovi hrvatske znanstvene baštine, kada je istraživanje Boškovića dobilo veliki zamah (disertacije, monografije, prijevodi, članci...). Boškovićevim sljedbenikom jest i slavni *R. P. Feynman* jer su njemu Boškovićeve atomi temeljni ne toliko za tvar (supstanciju) koliko za silu: privlače se na malim udaljenostima, a odbijaju kad ih se želi stisnuti jednog u drugi.

Na *IV. MKF*-u postavljamo motivaciju – skicu (*Entwurf*) – suvremenog prikladnog projekta o Boškoviću, u kontekstu nadolazeće 300. obljetnice Boškovićevog rođenja 2011. godine. Pokušat ćemo dati tek prethodne odgovore na nekoliko važnih pitanja. Je li Bošković odlučujući filozof i fizičar *sile* jer je postavio i primijenio u svojoj *Teoriji* jedan zakon silâ (*curva Boscovichiana*) u prirodi. Je li *Theoria philosophiae naturalis* (1. mletačko izdanje, 1763.) jedno od najvećih koherentnih djela u prirodno-filozofskim teorijama od Demokrita do Standardnog modela? Oživljavaju li Boškovićeve dinamiizam (Max Jammer, *Concepts of Force*, Dover 1999.) i točkastolike čestice u suvremenoj fizici (kvarkovi i leptoni) ponovno stare i nove filozofske pro-

bleme? Je li Bošković kompetentni mislilac zanimljiv u pogledu Einsteino-
vog sna ili hipoteze o ujedinjenoj teoriji polja materije (»*hypothesi de theoria
campi unificati*«)? Konačni je dugosežni cilj (*outlook*) ovoga projekta na-
govor što većeg broja hrvatskih znanstvenika, filozofa i povjesničara da
sudjeluju na 24. *ICHST* u Manchesteru 2013. godine s radovima o misli,
djelu i suvremenoj recepciji Boškovića u svijetu. Zatim uvrštenje (*entry* ili
profile) Boškovića u *SEP* (*Stanford Encyclopedia of Philosophy*), tim prije
što je *Petrić* već uvršten u njoj. U referatu ćemo prikazati, očima suvremenog
fizičara u području srednjih i visokih energija, strukturu i utjecaje (»*impacts*«)
sva tri dijela *Teorije*, dodatak o duši i Bogu te prve dvije dopune o prostoru i
vremenu. Komentirat ćemo njegove *particulae primigeniae*, pojam kompe-
netracije njegovih (tvarnih) točaka te fenomenologiju pojava i zamišljenih
pokusa u odabranim granama fizike kojima se Bošković napose bavio.

DARKO POLŠEK

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Aktualnost Toynbeejeve koncepcije nastanka i propasti civilizacije

Jedan test na primjeru kretske kulture

U magistralnoj knjizi *Studij povijesti* Arnold Toynbee ideal-tipski klasificira civilizacije kao »neovisne«, »satelitne« i »abortivne«. Na uobičajeni način povijesnog tumačenja kretske (minojske) kulture, i sam Toynbee tu kulturu svrstava u »helensku« (»egejsku«), ili pak šire u »zapadnjačku« – tj. »neovisnu« civilizaciju. Međutim, postoje brojni elementi kretske kulture (navodni matrijarhat, njezin »ludički«, antiautoritarni karakter, vrlo specifična specijalizacija rada), prema kojima bi se ona mogla svrstati i u Toynbeejeve »abortivne civilizacije«. Je li to argument protiv Toynbeejeve kategorizacije, ili u prilog relativizma »supsumcije« pojedinih kultura u okviru neke šire civilizacije?

U radu se razmatraju i druge Toynbeejeve civilizacijske karakteristike (o nastanku i propasti, dislocirani i »statički« model), koje namjeravam testirati pomoću kretskoga primjera. Kako je kod Toynbeeja riječ o ideal-tipskim konstrukcijama, opći je zaključak da se njihova upotrebljivost ne može opovrgavati pomoću samo nekoliko primjera eventualno pogrešne atribucije (supsumcije) pojedinih kultura.

MAJA POLJAK

Odjel za filozofiju, Sveučilište u Zadru

**Odnos vjere i razuma u filozofskoj misli
Klementa Aleksandrijskog**

Nakana je ovog rada pokazati odnos vjere i razuma u filozofiji Klementa Aleksandrijskog. Naime, Klement Aleksandrijski (oko 150. g. pr. Kr. – oko 215. g. pos. Kr.) spada među prve kršćanske mislioce koji su pokušali dati odgovore na pitanja koja proizlaze iz susreta grčke filozofije i kršćanstva, a među ta pitanja ulazi pitanje odnosa vjere i razuma. Prema Klementu Aleksandrijskom, vjera i razum su dva izvora spoznaje koja se međusobno nadopunjuju, te filozofija s jedne strane može poslužiti u razumijevanju vjerskih istina u dijalogu s nekršćanskim filozofijama, a s druge pomaže razvitku kršćanske teološke misli. U radu će se posebna pozornost posvetiti njegovom shvaćanju filozofije kao *preambula fidei*.

TIHOMIR RADIĆ

Split

Kritika krematistike u duhu agore

Suprotstavljenost ekonomije i krematistike (hrematistike), koju odlučno kritizira Aristotel, daleko je veći problem danas nego što je bio u njegovo vrijeme. Nasuprot ekonomiji *a priori* usmjerenoj na ostvarivanje dobara za ljudske potrebe, krematistika sve više teži bezgraničnom novčanom bogatstvu kao svrsi za sebe.

Javlja se, dakle, zahtjev za reafirmaciju kreologije kao znanosti o ljudskim potrebama što shodno tržišnim zakonima predstavljaju realnu impulziju proizvodnje u cilju njihovog zadovoljavanja u potrošnji.

Agora je pak temeljna razina društvenosti u funkciji kreološke afirmacije ekonomije i kritike krematistike. Proizlazi da se tržišnim upravljanjem radom trebaju zadovoljavati ljudske potrebe i na taj način ostvarivati istinske društvene perspektive.

HRVOJE RELJA

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

***Cognitio exercita* kao polazište metafizičke antropologije Miljenka Belića**

U izlaganju će se, slijedeći antropološku misao hrvatskog filozofa Miljenka Belića, prvenstveno prezentirati kako je u svakom ljudskom spoznavanju, i to u samom njegovom činu spoznavanja (*actus exercitus*), sadržana popratna spoznaja (*cognitio exercita*) o samom činu spoznavanja, dakle, neposredna svijest (*conscientia directa*). Zatim će se dokazati da je ta neposredna popratna svijest svake spoznaje (*conscientia directa*) ujedno nužno počelo refleksne svijesti (*conscientia reflexa*) u čiju sigurnost nije sumnjao nijedan filozof prije ni poslije Decartesa.

Potom će se analizom te popratne spoznaje (*cognitio exercita*) pokazati kako njezina narav zahtjeva specifične metafizičke karakteristike subjekta tog istog spoznavanja, te da, slijedom navedenih razmatranja, Belićeva metafizička antropologija, proizišla iz naznačenih metafizičkih karakteristika deduciranih iz neupitne očevidnosti popratne spoznaje (*cognitio exercita*), posjeduje kritičko utemeljenje.

VANI ROŠČIĆ

Odjel za filozofiju, Sveučilište u Zadru

Odabrana pitanja suvremene talijanske estetike

Filozofska promišljanja neoidealističkoga usmjerenja Benedetto Crocea i Giovannija Gentilea imala su u prvoj polovici dvadesetog stoljeća vrlo snažan utjecaj kako na talijansku kulturu, tako i na promišljanje estetičkih pitanja u Hrvatskoj. Nakon Drugog svjetskog rata u Italiji više ne postoji snažan utjecaj samo jednog filozofskog pravca te se talijanska estetika otvara prema fenomenologiji, egzistencijalizmu, personalizmu i hermeneutici, dok ista problematika sa svojim autorima ostaje gotovo nepoznata hrvatskim estetičkim raspravama. U ovom izlaganju usmjerit ćemo se prema onim estetičkim pitanjima koja izvire iz različitih polemika suvremenih talijanskih estetičara s Croceovom estetikom i koja pokušavaju dati adekvatan odgovor na odnos suvremenog društva prema lijepom i umjetnosti.

KATARINA RUKAVINA

Ugostiteljska škola u Opatiji, Prirodoslovna i grafička škola u Rijeci

Prilog o pojmu »okularocentrizma«

Pojam »okularocentrizma« razmatramo polazeći od činjenice da je spoznaja u zapadnoj civilizaciji određena vizualnom paradigmom. Klasična Grčka privilegira vid kao najplemenitiji osjet. Platon i Aristotel ustoličuju osnovne načine pristupa zbilji koja, bilo da je shvaćena kao iluzija (idealizam) ili osjetilna datost (materijalizam), uvijek ostaje ono pred-očeno. Razvoj zapadnjačke filozofije također pokazuje njenu stalnu ovisnost o vizualnim metaforama (sjene na zidu Platonove pećine, Augustinova glorifikacije božanske svjetlosti, Descartesove ideje dostupne mentalnom pogledu, prosvjetiteljska vjera u podatke koje nam pružaju naša osjetila, termini kao što su 'spekulacija', 'opservacija', 'refleksija', 'teorija' ili 'prosvjetljenje'). Budući da je pojam realnog od početaka zapadne filozofije povezan s viđenjem, nastojimo pokazati kako kritika »okularocentrizma« kod nekih mislitelja XX. stoljeća utječe na suvremene pojmove o zbilji, pri čemu se referiramo i na promjene u predstavljanju, najočitije izražene u vizualnim umjetnostima XX. stoljeća.

ŽELJKO ŠKULJEVIĆ

Pedagoški fakultet, Univerzitet u Zenici, Bosna i Hercegovina

Mediterranske družice

Kao da se priča o grčkim heterama, »družicama« šticećenicama boginje ljubavi Afrodite, drži (po)daleko od filozofske pozornosti?! I ono malo povijesnih činjenica dodatno se zamagljuje usputnim i tendenciozno-podrugljivim bilješkama o njima kao o prodavačicama ljubavi. Tvrdnje da su sve odreda bile robinje, zabavljačice, »spavaonička roba«, govore o nepoznavanju činjenica i lažnom moraliziranju onih koji to izriču. U tom smislu, slučaj Frine, kćeri Epiklove iz Tespije, iako joj spočitavaše odsustvo inteligencije i obrazovanosti, pripućuje nešto sasvim drugo.

STJEPAN ŠPOLJARIĆ

Filozofski fakultet Družbe Isusove, Sveučilište u Zagrebu

Pripadnost Frane Petrića tradiciji pjesničke teologije i alegoreze

U prvo tiskano djelo iz 1553. Petrić uvrštava dva spisa iz žanra *ars poetica*: *Discorso della diversità de' furori poetici* i *Lettura sopra il sonetto del Petrarca. La gola, e' l' sonno, e l' ociose piume*. Nakon izlaganja platonovske teorije pjesništva u prvom spisu, Petrić je u drugome spisu ilustrira na primjeru analize osmog soneta iz Petrarkine zbirke *Il Canzoniere*. Pod pjesnikovim stihovima Petrić nalazi skrivenu metafiziku, kozmologiju i psihogoniju, čime još eksplicitnije negoli u prvom teoretskom spisu odaje vlastitu pripadnost dugoj mediteranskoj tradiciji pjesničke teologije i alegoreze. Ovoj tradiciji, nastaloj u doba helenizma i temeljenoj na ideji o pjesništvu kao mudrosti skrivenoj ispod vela alegorije, Petrić ostaje vjeran tijekom cijeloga opusa, primjenjujući je u žanrovima *ars historica* i *ars rethorica*, kao i u kasnoj sintezi iz žanra *ars poetica* (*Della poetica*, 1586.).

DANIJEL TOLVAJČIĆ

Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Teologijski ne-realizam u filozofiji religije: Don Cupitt

U suvremenoj se filozofiji religije kao jedan od najutjecajnijih i najintrigantnijih pravaca – osobito u anglosaksonskoj filozofiji – profilirao »teologijski ne-realizam« koji pokušava »de-objektivizirati«, »internalizirati« i »autonomizirati« religijske doktrine. »Ne-realistička filozofija religije« (*non-realist philosophy of religion*) prije svega je povezana s djelom *Dona Cupitta* (1934.), profesora filozofije religije na Cambridgeu, koji u svojim brojnim spisima nastoji »spasiti« religiju u današnjem religiozno indiferentnom svijetu i to promovirajući »neobjektivnu« ideju Boga. Prema Cupittu, »Bog« nije nekakvo biće koje bi moglo opstojati neovisno od nas samih, već predstavlja mitsko uprisutnjenje religijskog zahtjeva i cilja. U kontekstu današnjeg vremena, to je, prema ne-realistima, jedina moguća »reinstalacija« religije ukoliko nam je istinski stalo do autonomije čovjeka.

Ipak, ostaje otvoreno pitanje koliko je takva alternativa (ukoliko imamo u vidu sve njezine posljedice) u konačnici religijski relevantna: može li »realno ne-opstojeći« Bog biti cilj čovjekove religioznosti (osobito ako imamo u vidu monoteističke tradicije)?

Izlaganje ima za nakanu prikazati i kritički se osvrnuti na ovaj suvremeni religijsko-filozofijski pristup.

ANKICA VALENTA

Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Klasifikacija znanosti od A do Z: od Aristotela do znanosti današnjeg vremena

U izlaganju će biti riječi o važnom problemu klasifikacije znanosti uz kratki povijesni pregled s posebnim osvrtom na problematiku današnjeg vremena: interdisciplinarnost, transdisciplinarnost, multidisciplinarnost i pluridisciplinarnost. U današnje vrijeme filozofi malo pažnje poklanjaju pojmu klasifikacije znanosti. U početku znanosti nije bilo diferencijacije jer je filozofija bila jedina znanost. Aristotel je izumio logiku klasifikacije znanosti na kojem su izgrađeni kasniji sustavi.

Knjižničar Androik s Rodosa u nedostatku pravilne klasifikacije znanosti postaje začetnikom o knjižničnom podrijetlu naziva Metafizike. Po nekim teorijama i Frane Petrić prati teoriju Andronika s Rodosa. No, ovdje treba povući razliku: što je klasifikacija znanosti; vrste klasifikacije znanosti; dubine klasifikacije znanosti; i druge osobitosti. U renesansi Bacon započinje opsežnu teoriju klasifikacije znanosti koju nikada u potpunosti ne završava. René Descartes kaže da se u filozofska razmatranja treba uvesti reda koji osigurava pravilnost zaključivanja u rasuđivanju. U 18. stoljeću enciklopedisti nastavljaju Baconove i Descartesove tradicije. Pojava Newtonove teorije mijenja problematiku klasifikacije znanosti. U 19. i 20. stoljeću nastaju povećane aktivnosti oko klasifikacije, posebno pojavom Einsteina, a danas činjenice ukazuju da je nastao zastoј u klasifikaciji znanosti posebno brzim prodorom računalne tehnologije.

Što je danas s klasifikacijom znanosti? Filozofi i ostale znanstvene struke trebaju danas pristupiti ozbiljnije problemu klasifikacije znanosti.

LINO VELJAK

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Hrvatski Jadran kao prostor filozofskih i interdisciplinarnih susreta

U ovom radu razmatra se diskontinuirani kontinuitet filozofskih (oduvijek interdisciplinirano konotiranih) škola i konferencija, koje se počevši od šezdesetih godina 20. stoljeća održavaju na različitim točkama hrvatskoga dijela istočne jadranske obale. Od Korčule, preko Dubrovnika (gdje je Interuniverzitetski centar, unatoč svim usponima i padovima, jedini uspio održati neprekinutu trajnost), pa do Cresa, Malog Lošinja i Splita. Od »filozofsko-sociološke« Korčulanske ljetne škole pa do reafirmacije ideje interdisciplinarnosti i elaboracije koncepta pluriperspektivizma na creskim *Danima Frane Petrića* i lošinjskim bioetičkim konferencijama i školama, svi su ovi skupovi – promatrani u cjelini – snažno naglasili nužnost oslobađanja filozofije od zarobljenosti idejom samodovoljnosti i autoreferencijalnosti, te time dali svjetski relevantan doprinos ideji nerazdvojna jedinstva teorijske i praktičke filozofije.

Na putu od mitova prema filozofiji: staroegipatska tumačenja i pitanja o smislu života i smrti

Staroegipatsko shvaćanje smisla ljudskog postojanja kao prijelaza iz vječnog života u smrtnost zapravo je poziv na aktivno promišljanje i djelovanje u životu i u smrti.

Umiranje i smrt tako nisu ukidanje odnosa čovjeka i svijeta, već simbolička pobjeda životnog načela nad smrću, što se ogleda na apstraktnoj razini ali i u praktičnom životu. Filozofsko-antropološki aspekti uzročno-posljedične veze shvaćanja života i smrti su i jasno izraženi temelji osnovnih počela i izvora života – Netera – kao funkcionalnih načela jedinstva mikrokozmosa i makrokozmosa, koji odgovaraju na pitanja što su i kakvi su život i postojanje, smrt i umiranje.

Kao prilog općem promišljanju mediteranskih korijena zapadne filozofije i znanosti potrebno je u jednom dijelu vratiti se i »korijenima samih korijena«, putovima koji su vodili od mitoloških obrazaca poimanja čovjeka i Univerzuma prema filozofskim pitanjima položaja i definiranja čovjeka samog i u svijetu, a koji se tako jedinstveno i slikovito ogleda u staroegipatskim načelima o smislu života i smrti. Drevni Egipat, posebno u svojem ranijem i klasičnom razdoblju, na specifičan način postavlja i »rješava« probleme postojanja svijeta i čovjeka u njemu, ali i prijelaza u carstvo mrtvih kao novog načina razumijevanja, preobrazbe i realizacije identiteta čovjeka. Čovjek i zajednica u drevnom Egiptu, uvjetovani specifičnim zemljopisnim, klimatskim, društvenim i civilizacijskim utjecajima Mediterana, čvrsto su povezani s pojavnim svijetom i prirodnim događanjima. U cijelom »lancu Univerzuma« od kozmoloških do moralnih aspekata, doživljavanje svega u čovjeku i izvan njega pojavljuje se uglavnom kao neposredan »ti« odnos, a mnogo manje kroz distancirano tumačenje predmeta, načela i zajednice kao »ono«, »on« ili »oni«.

Krautova kritika temeljnih postavki Aristotelove koncepcije čovjeka kao društvenoga bića

Gotovo nijedan mislilac u povijesti filozofije nije »zakomplicirao« filozofski diskurs o čovjeku, društvu i državi kao što ga je zakomplicirao Aristotel. Iako se njegov sveukupni sistem mišljenja ekspliciran u njegovim najpoznatijim spisima, među kojima ovdje izdvajam *Nikomahovu etiku*, naizgled čini konzistentnom strukturom koju čine dva temeljna elementa: znanje i djelovanje (*theoria et praxis*), on to nikako nije, budući da obiluje raznovrsnim proturječjima koja se pokatkad odnose na samu strukturu misli, a pokatkad na koncepciju općenito. Eklatantni primjer potonjega je *Nikomahova etika* – spis oko kojega se već stoljećima vode polemike u smislu: sastoji li se njegova tendencija u tome da se pokaže kako je moguće misliti idealnu državu (*polis*) ili je pak Aristotelova tendencija bila opisati strukturu biti vrline shvaćene kao pretpostavka čovjekove moralnosti?

Koju god tendenciju skriva i otkriva ovaj Aristotelov spis, suvremeni Aristotelovi komentatori poput Richarda Krauta smatraju da je Aristotel zagovarao socijalno-političku (dodajem i etičku) doktrinu koja više nema kredibilitet. U ovome radu autorica želi propitati na čemu počivaju Krautove kritičke postavke koje se referiraju na Aristotelovo učenje o čovjeku kao društvenom biću eksplicirano u *Nikomahovoj etici* i *Politici*. Aristotelova socijalna (prema Krautu »politička«) filozofija, smatra Kraut, »omogućuje način na koji bogato razumijevanje ljudskog dobročinstva može voditi prema poboljšanju svijeta u kojem je suglasnost među ljudskim dobrima rijetka, ako ju je uopće moguće postići.« Za razliku od Krauta, Kanadanin Charles Taylor upravo vjeruje da je tu suglasnost moguće ostvariti jer ljudi posjeduju kapacitet tzv. »snažne evaluacije« ljudskih dobara.

MARKO VUČETIĆ

Odjel za filozofiju, Sveučilište u Zadru

Egzistencijalni značaj transcendentala

U izlaganju se problematizira mogućnost povezivanja metafizičkog nauka o transcendentanim vlastitostima bića s konkretnom egzistencijalnom praksom. Namjera je istaknuti kako transcendentala jednoća, istina i dobrota imaju punu primjenu u pozicioniranju egzistencije same i svih egzistencijalnih odnosa, što pridonosi afirmaciji egzistencijalnog dinamizma vremenitog bića. Transcendentali nisu akcidenti, ne izviru iz biti, nisu moguća stvarnost, nego aktualna. Realni su u istoj mjeri u kojoj je bitak aktualan, stoga u egzistenciji progovaraju identitetnim jezikom. Slijedom navedenog, u izlaganju se ističe kako filozofijska refleksija egzistentnog bića metafizičkom govoru o transcendentlima pridaje egzistencijalni karakter, čime se, posljedično, egzistentnom subjektu primarno pristupa s izvorišta aktualnosti, a ne potencijalnosti.

IVAN ZELIĆ

Mravince

Vrednovanje napretka u povijesti logike i J. M. Bocheński

Razvoj moderne logike od sredine 19. stoljeća potakao je u prvoj polovici 20. stoljeća novo zanimanje za istraživanje povijesti logike. Postignuća moderne logike omogućila su da se i povijest logike razumije i vrednuje u novom svjetlu.

Prikazat ćemo kako Józef M. Bocheński (1902.–1995.), autor prve velike cjelovite moderne povijesti europske i indijske logike, vrednuje napredak u povijesti logike, koja su plodna razdoblja i »oblici« (*Gestalten*) logike, u čemu je sličnost i razlika među njima, u čemu ima a u čemu nema napretka i promjene.

Pogleda Bocheńskoga usporedit ćemo ukratko sa drugim prikazima i vrednovanjima razvoja u povijesti logike, i starijima (C. Prantl, R. Adamson, J. Łukasiewicz, H. Scholz) i novijima (W. i M. Kneale, A. N. Prior, I. Thomas, P. V. Spade, D. Gabbay i J. Woods).

ADRESAR SUDIONIKA

Sead Alić

Centar za filozofiju medija
Petrovogorska 16a
10000 Zagreb
e-mail: sead.alic@phenomedia.org

Ivan Andrijanić

Filozofski fakultet
Sveučilište u Zagrebu
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
e-mail: iandrij@ffzg.hr

Pavo Barišić

Filozofski fakultet
Sveučilište u Splitu
Sinjska 2
21000 Split
e-mail: pbarisic@ffst.hr

Natalija Bonić

Institute of Philosophy
Katholieke Universiteit Leuven
Pieter Coutereelstraat 12
3000 Leuven, Belgium
e-mail: natalija.bonic@hiw.kuleuven.be

Igor Čatić

Fakultet strojarstva i brodogradnje
Sveučilište u Zagrebu
Ivana Lučića 5
10000 Zagreb
e-mail: icatic@fsb.hr

Krešimir Čvrljak

Zavod za povijest hrvatske
književnosti, kazališta i glazbe
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Opatička 18
10000 Zagreb
e-mail: cvrljakk@hazu.hr

Josip Ćirić

Odjel za knjižničarstvo
Sveučilište u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV 2
23000 Zadar
e-mail: jciric@unizd.hr

Bruno Ćurko

Institut za filozofiju
Ulica grada Vukovara 54/IV
10000 Zagreb
e-mail: bcurko@ifzg.hr

Katarina Dalmatin

Filozofski fakultet
Sveučilište u Splitu
Sinjska 2
21000 Split
e-mail: kdalmati@ffst.hr

Ivan Dodlek

Kaptol 29
10000 Zagreb
e-mail: ivan.dodlek@zg.t-com.hr

Dejan Donev

Euro College – Fakultet biznis administracije
Braka Ribar 1
1300 Kumanovo, Makedonija
e-mail: d_donev@yahoo.com

Dževad Drino

Pravni fakultet
Univerzitet u Zenici
Fakultetska 1
72000 Zenica, Bosna i Hercegovina
e-mail: dzevad.drino@prf.unze.ba

Heda Festini

Tizianova 35
51000 Rijeka
e-mail: heda.festini@ri.t-com.hr

Aleksandra Golubović

Filozofski fakultet
Sveučilište u Rijeci
Omladinska 14
51000 Rijeka
e-mail: agolub@ffri.hr

Snježan Hasnaš

Ante Jakšića 32
10000 Zagreb
e-mail: s.hasnas@mail.inet.hr

Željko Kaluđerović

Filozofski fakultet
Univerzitet u Novom Sadu
dr. Zorana Đinđića 2
21000 Novi Sad, Vojvodina, Srbija
e-mail: zeljko.kaludjerovic@gmail.com

Goran Kardaš

Filozofski fakultet
Sveučilište u Zagrebu
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
e-mail: gkardas@ffzg.hr

Tonći Kokić

Filozofski fakultet
Sveučilište u Splitu
Sinjska 2
21000 Split
e-mail: tkokic@ffst.hr

Ruža Kovačević

Gradska televizija Zadar

Molatska bb

23000 Zadar

e-mail: ruza28@gmail.com

Spahija Kozlić

Pravni fakultet

Univerzitet u Zenici

Fakultetska 1

72000 Zenica, Bosna i Hercegovina

e-mail: spahija@gmail.com

Mislav Kukoč

Filozofski fakultet

Sveučilište u Splitu

Ivana pl. Zajca bb

21000 Split

e-mail: mkukoc@ffst.hr

Predrag Matvejević

Jurišićeva 1a

10000 Zagreb

e-mail: matvejevic@mclink.it

Josip Mužić

Katolički bogoslovni fakultet

Sveučilište u Splitu

Zrinsko-Frankopanska 19

21000 Split

e-mail: josip.muzic@kbf-st.hr

Jevgenij Paščenko

Filozofski fakultet

Sveučilište u Zagrebu

Ivana Lučića 3

10000 Zagreb

e-mail: jpaschenk@ffzg.hr

Livia Pavletić

Centar za filozofiju medija
Petrovogorska 16a
10000 Zagreb
e-mail: livia@centar-fm.org

Tomislav Petković

Zavod za primijenjenu fiziku
Fakultet elektrotehnike i računarstva
Sveučilište u Zagrebu
Unska 3
10000 Zagreb
e-mail: tomlslav.petkovic@fer.hr

Darko Polšek

Filozofski fakultet
Sveučilište u Zagrebu
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
e-mail: dpolsek@ffzg.hr

Maja Poljak

Odjel za filozofiju
Sveučilište u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV 2
23000 Zadar
e-mail: mpoljak@unizd.hr

Tihomir Radić

CROMAR
Spinčićeva 2
21000 Split
e-mail: tihomir.radic@st.t-com.hr

Hrvoje Relja

Filozofski fakultet
Sveučilište u Splitu
Sinjska 2
21000 Split
e-mail: hrvoje.relja@ffst.hr

Vani Roščić

Odjel za filozofiju
Sveučilište u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV 2
23000 Zadar
e-mail: vroscic@yahoo.it

Maja Rujnić-Sokele

Fakultet strojarstva i brodogradnje
Sveučilište u Zagrebu
Ivana Lučića 5
10000 Zagreb
e-mail: mrujnic@fsb.hr

Katarina Rukavina

Ugostiteljska škola u Opatiji
Prirodoslovna i grafička škola u Rijeci
Dane Godine 10
51000 Rijeka
e-mail: katarina.rukavina@gs.t-com.hr

Željko Škuljević

Univerzitet u Zenici
Fakultetska 3
72000 Zenica, Bosna i Hercegovina
e-mail: zeljko.skuljevic@pf.unze.ba

Stjepan Špoljarić

Filozofski fakultet Družbe Isusove
Sveučilište u Zagrebu
Jordanovac 110
10000 Zagreb
e-mail: stjepan.spoljaric@ffdi.hr

Danijel Tolvajčić

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilište u Zagrebu
Vlaška ulica 38
10000 Zagreb
e-mail: dtolvajcic@net.hr

Ankica Valenta

Prirodoslovno-matematički fakultet
Sveučilište u Zagrebu
Bijenička cesta 32
10000 Zagreb
e-mail: valenta@phy.hr

Lino Veljak

Filozofski fakultet
Sveučilište u Zagrebu
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
e-mail: veljak@yahoo.com

Nenad Vertovšek

Stomorica 7
23000 Zadar
e-mail: nenad.vertovsek@zd.t-com.hr

Dafne Vidanec

Filozofski fakultet Družbe Isusove
Sveučilište u Zagrebu
Jordanovac 110
10000 Zagreb
e-mail: dafne.vidanec@gmail.com

Marko Vučetić

Odjel za filozofiju
Sveučilište u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV 2
23000 Zadar
e-mail: mvucetic@unizd.hr

Ivan Zelić

T. P. Marovića 1
21209 Mravince
Hrvatska
e-mail: ivan.zelic3@st.t-com.hr

IZDAVAČI
Hrvatsko filozofsko društvo
i
Odsjek za filozofiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

ZA IZDAVAČA
Lino Veljak

UREDNICI
Ljudevit Hanžek
Krešimir Babel
Mira Matijević

KOREKTURA
Krešimir Babel

DESIGN KORICA
Luka Gusić

PRIJELOM TEKSTA
OCEAN GRAF, Zagreb

TISAK
GRAFOMARK, Zagreb

NAKLADA
200

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice
u Zagrebu pod brojem ????????

ISBN 978-953-164-141-2

